

Stichting Papua Erfgoed
www.papuaerfgoed.org

Contact : Witte Rozenstraat 45 D, 2311 XT Leiden
Tel. 06 244 81 802 info@papuaerfgoed.org

IBAN NL94 RABO 012 211 81 62
KvK. 54785545

Donaties

Uw bijdrage kunt u overmaken
op Rabobank IBAN nr
NL94 RABO 0122 1181 62
t.n.v. St. Papua Erfgoed,
Leiden
o.v.v. • 'gift' of 'donatie'
**Wij kunnen u ook adviseren
over periodieke schenkingen
en/of erfstellingen of legaten.**

Comité van Aanbeveling

Dr. Anna-Karina Hermkens
Postdoctoral research fellow
Australian National University
en Macquarie University,
Sydney

Prof.dr. Suzan Legêne
Hoogleraar politieke
geschiedenis, Vrije
Universiteit Amsterdam,
Voorzitter werkgroep cultuur,
Nationale UNESCO Commissie
en oud-hoofd museale zaken,
Tropenmuseum Amsterdam

Prof.dr. Pamela Pattynama
Bijzonder hoogleraar Indische
literatuur en cultuur,
Universiteit van Amsterdam

Drs. Vien Sawor,
vm. hoofdredacteur West
Papua Courier,
bid manager

Dr. Jaap Timmer
Senior lecturer Anthropology
Macquarie University, Sydney

Drs. Dirk Vlasblom journalist
NRC Handelsblad,
antropoloog en historicus
m.b.t. Papua

Dhr. Joop van Zijl radio- en
televisiejournalist, o.a.
Redactie NOS

Pace Nieuws

Dit keer blikken we terug oop het bezoek dat een delegatie van het Asmat museum in Agats bracht aan het Collectie Centrum Nederland CCNL. Onderdeel van de kennismaking tussen RCE en de instellingen waar de artefacten naar toe zullen gaan. Uitgebreid staan we stil bij de documentaire Muman Minggil (Weg naar de Voorouders) die in première ging en waaraan Papua Erfgoed bijdroeg in de vorm van materiaal van Arnold Ap en Mambesak. Daarin staat ook de oproep van Fred Gales om geluidsopnames ter beschikking te stellen voor opname in de collectie. Feije Duim beschrijft mythen uit het centrale bergland. Hierbij staan het Oervarken en de Levensboom centraal. Niet het hele verhaal kon geplaatst worden, dus u houdt nog een stukje tegoed in een volgende editie. In dit stuk wordt ook een beschrijving van de Yali gegeven, die leven oostelijk van de Baliemvlei. Tot slot: repatriëring wordt steeds meer een reëel doel. Helpt u mee?

Veel leesplezier.

Een waardevol bezoek

Op bezoek bij het CCNL

Op 10 februari jl. bezochten we opnieuw het Collectie Centrum Nederland, waar onze collectie in afwachting op repatriëring is ondergebracht. Doel was om de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed RCE, kennis te laten maken met twee vertegenwoordigers van het Asmat Museum. Rosa Dahlia en Andreas Wahjoe waren in het kader van een wintercursus van de RCE en voor andere doeleinden in ons land en omdat ook het Asmat Museum een rol bij de terugkeer van de PACE artefacten zal spelen, was een bezoek zeker van belang. De bezoekers werden door Simone Vermaat van de RCE ontvangen en na een kennismaking volgde een uitgebreide rondleiding. Een waardevolle ontmoeting en een goede afsluiting van het bezoek uit Papua.

De collectie in opslag bekijken

Muman Minggil

De documentaire Muman Minggil (Weg naar de Voorouders) van de regisseurs Mahardika Yudha en Yonri S. Revolt in samenwerking met de kunstenaarsgroep Yoikatra gaat over Arnold Ap en de

muziekgroep Mambesak. Het is een twee uur en 18 minuten durende film waarin de nog levende muzikanten van Mambesak geïnterviewd worden in het Loka Budaya museum van de Cenderawasih Universiteit in Jayapura waar Arnold Ap zelf ooit als curator werkte en van waaruit hij met de groep Mambesak actief was. De cassettes van Mambesak werden daar uitgegeven. Van daaruit maakte Arnold Ap ook zijn wekelijkse radio-uitzendingen Pelangi Budaya Irian Jaya (Regenboog van de Papoea-cultuur) die uitgezonden werden door de Radio Republik Indonesia en in heel West Papoea te beluisteren waren. De Mambesak cassettes en de radio-uitzendingen van Arnold Ap waren erg populair. En Arnold Ap geldt als de pionier van de "string band" muziekstijl van West Papua. Een stijl die al begon in de jaren vijftig en begin jaren zestig zoals u ook kunt horen op onder andere banden 106 van Ad Delleman, die Pace ook bewaard en waarop de gitaar band van Noeboeai te horen is. (Zie en luister <https://www.papuacollecties.nl/ad-delleman/> en <https://archive.org/details/band-106-feest-kerk-huis-noeboeai-groen-bew/>).

Maar Arnold Ap ontwikkelde de stijl zodanig dat het geaccepteerd werd in de christelijke kerken en dat er in de liederen de vele verschillende talen en culturele vormen van West Papua bij elkaar komen. Op 26 april 1984 werd Arnold Ap vermoord door Indonesische militairen nadat hij al op 30 november 1983 gearresteerd was vanwege separatisme en vermeende

banden met de O.P.M., de gewapende vrijheidsstrijders in West Papua. In werkelijkheid omdat hij te populair begon te worden en zich te veel bezighield met de Papoea identiteit en zelfbewustzijn. Eddie Mofu een medemuzikant van Mambesak werd op dezelfde dag vermoord. Sinds die tijd waren Arnold Ap, Mambesak en hun muziek taboe in West Papua. In ieder geval officieel, want bijna iedereen kende zijn liederen en de cassettes werden druk gekopieerd in West Papua en onder Papoea's die buiten West Papua leefden. De Cenderawasih Universiteit stopte met de verkoop van de cassettes van Mambesak en Arnold Ap werd jarenlang niet meer genoemd en een belangrijk deel van zijn archieven met zijn veldwerk en vele songteksten raakte verloren. De banden met zijn radio-uitzendingen bij Radio Republik Indonesia zijn ook verdwenen.

Met de documentaire Muman Minggil waarvan het script geschreven is door Enrico Yori Kondologit, nu de curator van het Loka Budaya museum, is de situatie veranderd. Nu wordt eindelijk erkend dat Arnold Ap van belang was voor de Papoea cultuur ook bij de Cenderawasih universiteit in Jayapura en kan men ook daar weer praten over Arnold Ap en Mambesak. De documentaire begint met een geluidsfragment waarin Arnold Ap zichzelf introduceert. Het is net als een aantal andere fragmenten afkomstig van een drietal banden die Arnold Ap ooit stuurde naar Freerk Kamma en nu door Pace gearchiveerd worden en ook gedigitaliseerd en gepubliceerd zijn op de

webpagina

<https://www.papuacollecties.nl/>

en ook op het internet archive. Zie de overzichtspagina https://archive.org/details/@fred_gales?page=6&sort=publicdate

Op die banden van Arnold Ap staan naast zijn introductie en groeten aan Freerk Kamma ook een aantal liederen van Mambesak, veldopnamen van zijn onderzoek en drie van zijn radioprogramma's. Het blijkt nu dat de documentairemakers slechts één uitzending in West Papua konden terugvinden die bewaard is door Jan Piet Ap, een uitzending van 10-5-1981. Op de banden bij Pace staan nog de radio-uitzendingen van 7-1, 11-2 en 1-4-1979 en daar is ook gebruik van gemaakt in de documentaire.

Aangezien hij 5 jaar lang radio-uitzendingen heeft gemaakt is dat slechts een klein aantal. Als er nog iemand een kopie van een van de radio-uitzendingen thuis heeft op geluidsband of cassette laat het ons dan weten. Dat geldt eveneens voor radio-uitzendingen van de RONG (Radio Omroep Nederlands Nieuw Guinea) waarvan er ook maar een paar uitzendingen bewaard zijn gebleven bij Beeld en Geluid, PACE en andere Nederlandse archieven. Wij kunnen alle audio media digitaliseren en publiekelijk maken. Er is grote vraag naar.

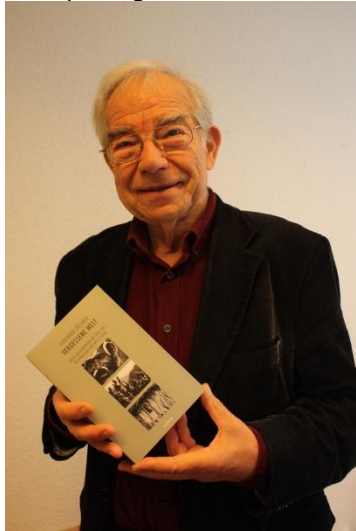
De documentaire Muman Minggil wordt af en toe vertoond en men kan op instagram

<https://www.instagram.com/re>

[el/CvctuC-gpS /](#) een kort fragment ervan zien.
Fred Gales, 2025.

Oervarken mythen

De Yali vormen een volk in het centrale bergland van West-Papua, in de bergen ten oosten van de Baliemvallei. Hun samenleving, cultuur en religie zijn beschreven door zendeling Zöllner en antropoloog Koch.

Dr. Siegfried Zöllner

Ze woonden verspreid door het gebied in tientallen dorpen met huizen als linten op goed verdedigbare bergruggen. Mannen en vrouwen wonen gescheiden. Vrouwen in kleine ronde hutten, met een verhoogde vloer waaronder plek is voor kleine dieren. Mannen in grotere ronde mannenhuizen. In elk dorp zijn er verschillende van. Ze zijn zo'n vier meter doorsnee met een rond dak van pandanus bladeren. Er is een bovenetage waar de mannen samen slapen. Als ze gaan slapen nemen ze het vuur van beneden mee naar boven, door het vierkante gat in de boven vloer als ingang. Als mannen niet buiten, in de tuinen of onderweg zijn, brengen ze in deze huizen veel tijd met elkaar door. Er zijn ook rituele mannenhuizen, culthuizen. Daarvan is er meestal maar één in een dorp. Ze zijn groter, hebben een eigen erf, en de

rechtopstaande planken van de muren zijn zowel binnen als buiten beschilderd met rood-witte figuren en patronen. Een bijzonder culthuis was het Tula huis. Over dit huis wordt in mythen apart gesproken. Het zou zijn gemaakt van het hoofd van het oervarken. Er was er maar één van. Het stond bij de Sosom rivier, bij de Inalik waterval, ver verwijderd van de dorpen. Er woonden slechts een paar oude mannen. Er werden diverse heilige objecten bewaard, waaronder het hart van het oervarken. Mannenhuizen en culthuizen waren verboden voor vrouwen.

De Yali leven van de teelt van zoete aardappels, aangevuld door tal van bosvruchten, noten en groenten, insecten, larven en kleine prooidieren. Onder de vruchten had de 40 centimeter lange rode vrucht van de pandanus boom een speciale betekenis. Voedsel werd gegaard in (de hete as van) het vuur en eventueel gekookt door gloeiende stenen uit het vuur in een houten schaal met water te gooien.

Zoals overal in het centrale bergland wordt ook bij de Yali de rijkdom van een man gemeten aan hoeveel varkens hij heeft. Geschillen worden beslecht met varkens. Varkens worden uitgeleend en teruggevraagd. Ook de bruidsprijs wordt betaald met varkens. Huwelijken waren bij de grote "varkensfeesten", waarbij het leven ritueel werd vernieuwd. Dan werden varkens ook gegeten. Varkens worden bereid in smoorkuilen in de aarde. Grote stenen uit de rivier worden gloeiendheet gestookt in een groot vuur. Als ze roodgloeiend zijn worden ze in een smoorkuil geplaatst, met daarop een grote hoeveelheid gras en bladeren en dan het vlees. Dat wordt weer bedekt met bladeren en

daarover weer een laag gloeiendhete stenen. De kuil gaat dan dicht met aarde. Na een uur of acht wordt de kuil weer opengemaakt. Het vlees en de groenten zijn dan klaar, worden uitgespreid en verdeeld onder de feestgangers.

De samenleving van de Yali kent twee 'soorten' mensen, die door elkaar heen wonen: Waya en Wenda. Iemand uit een clan van Waya huwt altijd iemand van een Wenda clan, en omgekeerd. Seksuele relaties binnen de eigen "helft" worden gezien als incest, strikt verboden en vervloekt. Het wordt gezien als een fatale bedreiging voor het voortbestaan van de hele samenleving. Overtreding van het verbod, leidt tot natuurrampen, ziektes en oorlogen. Schuldigen worden daarom in principe gedood. De tweedeling tussen Waya en Wenda is algemeen in het hele centrale bergland. Het "moiety" systeem betekent dat je moeder altijd uit een andere groep komt dan je vader. En haar broer ook. Dat is belangrijk want moeders broer, jouw oom, speelt een doorslaggevende rol bij het vinden van een partner. Moeders broer, en met hem alle mannen van zijn clan, is sowieso belangrijk. In conflicten (bijvoorbeeld met je vader en diens familie) zullen zij het altijd voor je opnemen. Bij je ooms en je neven van moeders kant ben je altijd veilig.

Varkens en ronde hutten

De fundamentele tweedeling in Waya en Wenda wordt weerspiegeld in het religieuze denken. De tweedeling als hoeksteen van het sociale leven, echoot door alle rituelen, mythen en liederen heen. In het denken over oorsprong van de werkelijkheid en hoe die in elkaar zit, spelen twee complementaire complexen van mythen en rituelen een rol. Twee verschillende lijnen van denken en doen. De ene lijn is die van het mythische en mystieke lichaam van het oervarken waaruit alles voortkomt. Het speelt een belangrijke rol in initiatierituelen. De andere lijn is die van de levensboom Yeli, die het leven en voortbestaan van de mensen garandeert. De Yeli speelt een rol in helingsrituelen door traditionele helers en zieners. Rond deze twee hoofdpalen van het bestaan ontwikkelt zich een menigte van ideeën, verwachtingen, verhalen, geesten, krachten en rituelen rond identiteit, ziekte, dood, oorlog, de natuurlijke omgeving met haar lokale krachten, dieren, stormen, watervloeden en aardbevingen; zegen en vloek. De verhalen en rituelen rond het oervarken zijn complementair

met verhalen en rituelen rond Yeli: samen houden zij het religieuze systeem overeind. Er zijn vele versies van het verhaal van het oervarken. Hier is er één.

Er was een vrouw. Ze had een jonge sterke zoon. De moeder was zelf ook nog jong en vol kracht. Op een dag zei de moeder: kap brandhout, slijp de bamboemessen, maak stenen heet in het vuur, en verzamel gras en bladeren. De zoon deed wat de moeder hem verteld had. De volgende dag, nadat de moeder haar grasrokje had omgedaan en haar net over haar hoofd gehangen, zei ze tegen haar zoon: "Doodt me!". 'Nee, nee!' zei hij, maar zij herhaalde: "Doodt me!". Toen pijnde hij haar en ze stierf. Toen ze was gestorven veranderde ze in een varken. Toen bereidde de jonge man het varken, zoals zijn moeder hem eerder had opgedragen. Voordat hij de smoorkuil opende, spreidde hij een grote hoeveelheid bananenbladeren uit. Toen nam hij het varken uit de smoorkuil en legde de voorpoten apart, legde de achterpoten apart, het hoofd apart, de onderbuik apart, het achterwerk apart, het hart en de longen apart, en de

ingewanden apart op de uitgespreide bananenbladeren. Daarna bedekte hij alle stukken vlees met bananenbladeren. Toen ging hij slapen. Toen hij de volgende ochtend opstond, zag hij dat waar hij de voorpoten, achterpoten, hoofd, onderbuik en achterwerk, hart, longen in ingewanden had neergelegd nu mensen samen zaten. Hij had niets gegeten van het varken, en de volgende dag waren er mensen uit tevoorschijn gekomen. Als hij ervan zou hebben gegeten, dan waren er geen mensen geweest, maar nu waren er veel, heel veel mensen ontstaan. Van het hoofd bouwde hij het Tula huis. Daarna sneed hij de andere delen in stukken en bouwde hij mannenhuizen in alle dorpen. Hij bouwde die van het oosten en die van het westen. De mensen kwamen uit het varken. Zijn achterwerk werd de hemel, zijn onderbuik de aarde. Toen verspreidden die zich en vormden verschillende dorpen, en de jonge man gaf ze hun clan namen. Iemand zegt ook Winda en Waya. Winda voor de anderen en Waya voor ons. Feije Duim, 2025 (wordt vervolgd)

De Nieuwsbrief liever digitaal in plaats van per post ?

Wanneer u voortaan de Nieuwsbrief liever per email wilt ontvangen, laat het ons weten: Email van de redactie is huublems81@gmail.com

Draag ook bij aan het repatriëren van Papua Erfgoed naar de Musea in Tanah Papua!

U las al dat het streven van Papua Erfgoed is om de collectie van ca. 2000 artefacten binnen vijf jaar naar Papua terug te brengen als daarvoor de Museale infrastructuur toereikend zal zijn. Daarvoor zal behoorlijk geld nodig zijn. Wilt u hieraan uw steentje bijdragen. Doneer dan met vermelding 'Terug naar Papua'.

Een smoorkuil voor varkensvlees